

פרטיכל מישיבת ועדת הכספים של הכנסת
מיום ז' בתשרי תשי"א (18.9.50)

הישיבה נפתחה בשעה 10.30 בבוקר.

נוכחו: מר ד. צ. פנקס - יו"ר

א. אלישר
י. אפרתי
ד"ר י. בדר
מנחם בדר
ד"ר א. גרנות
א.מ. גנחובסקי
ש. דיין
א. הרצפלד
ח. לנדאו
ד"ר ס. סנה
י. רוקח
ב. רפטור

מוזמנים: שר האוצר

מר ד. הורוביץ - המנהל הכללי של האוצר
ש. ספינק - מטעם האוצר
ס. אילון - מזכיר הועדה

סדר היום:

1. קביעת סדר העבודה של הועדה, בחירת ועדת משנה למס סותרות ומרכזים לוועדות המשנה הקיימות.
2. הקצנה ל"מכביה" השלישית
3. ערבויות הממשלה לאפ"ב
4. תקציב הבטחון לשנת 1950/51
5. תקציב החינוך 1950/51
6. מאזן התשלומים ומצב המטבע
7. שונות

מר ד. צ. פנקס (יו"ר) מגיש לוועדה רשימת הנושאים העומדים לדיון בפני מליאת ועדת הכספים, וכן רשימת ועדות המשנה של ועדת הכספים (נספח 1 לפרטיכל זה). כן נקבעו חברי ועדת המשנה לענייני מס מותרות בהרכב ה"ד"ר י. בדר, א.מ. גנחובסקי, א. חושי, פ. נפתלי, י. רוקח, ב. רפטור. כמו כן נקבעו מרכזי ועדות המשנה השונות (ע"י נספח 2). האם יש לחברי הועדה להעיד בקשר לדרישת מר י. רוקח להקצנת סכום מסויים ל"מכביה"?

שר האוצר: אוכל כאן אך לחזור על הדברים שטסרתי למארגני ה"מכביה" וגם למר רוקח: הנני מוכן להקדיש את ההכנסות ממש הכולצם לכרטיסים הגמכרים ל"מכביה", כסיוע למפעל ה"מכביה".

מר י. רוקח: ל"מכביה" נודעת חשיבות בעלה כגורם מקשר את סוגי הנוער העברי בגולה עם מדינת ישראל והארץ. יש להצטער על כך שהממשלה לא תהא שותף למפעל חשוב זה שאין כדוגמתו מאז הוקמה המדינה. אנקש ששר האוצר להציע לצורך זה הקצבת סך 30,000 ל"י.

ח. לנדאו: הנהלת ה"מכביה" נמצאת במצב קשה ודבר זה גרם אפילו לכך שמארגני ה"מכביה" אנוסים להפך את החוק, היינו: אין הם מדביקים את בולי מס השעשועים על הכרטיסים. מחירי הכרטיסים הם גבוהים בלאו הכי מחמת עוצם ההוצאות ומשום כך אין אפשרות להוסיף על המחירים את סכומי הבולים. המוצא היחיד הוא שהממשלה תשתתף ע"י הקצנה מסויימת בהוצאות ארגון ה"מכביה".

א.ט. גנחובסקי: בעבודות האיזטדיון מחללים את השבת ופעם נשלחו אפילו שוטרים למען לשמור על מחללי השבת. הנבי פונה לממשלה לאסור חילול שבת בקשר לעבודות ההכנה של ה"מכביה". אשר לתמיכה - הנני בעדה.

ד"ר י. בדר: בקשר למצב הרע של תנועת התמיכה (ירידת ההכנסות), מהווה ה"מכביה" מנוף רב-חשיבות להגדלת ההכנסות בדביזים מהתיירות. עלי לציין בקשר לכך שהחיפושים והבדיקות של שוטרי המכס שלנו עושצמס רוסם רע למדי על האורחים - התיירים.

י. אפרתי: לעומת הדעה שיש לשחרר את ה"מכביה" מתשלום מס השעשועים, עלי לקבוע כי למס הנ"ל אין כל סימוכין לתמיכה ב"מכביה". את מס השעשועים צריך בלאו הכי לגבות. ה"מכביה" יכולה לסייע הצעת שר האוצר להפנות את סכומי המס לקופת ה"מכביה" כתמיכת המדינה במפעל.

שר האוצר: יואיל יו"ר הועדה לברר אם יש בכלל לועדה זכות לעודר שאלות מסוג זה ואף לדון ולהחליט עליהן. אני שולל בהחלט זכות זו. דרישה מעין זו עלולה לעתים קרובות לחזור, כיון שכל אחד יכול לפנות לועדה בדבר תמיכה. בכך אני רואה תקדים מסוכן למדי. ברם, אשיב להצעת שר רוקח כאילו היא היתה שאילתה. באם האינפורמציה של שר לנדאו על הפרת החוק היא נכונה (מדברי שר רוקח הסקתי אחרת), הנני מודיע שנקוט באמצעים העומדים לרשות המדינה נגד מפירי החוק, כי מחובת המדינה לשמור על חוקיה. בולי מס השעשועים הם מס ככל מס אחר והנייהנה מהשרותים חייב לשלם את המס המתאים. אין כספי ההכנסות מהבולים שייכים למארגני ה"מכביה" או להנהלתה. כסף זה הוא של המדינה. בדקנו את הצד החוקי אם שר האוצר רשאי לשחרר ממס זה. תשובת היועצים המשפטיים היתה שלילית. הצעתי פותרת את השאלה, אבל אין אני יכול לקבוע מהו הסכום שאפנה לקופת ה"מכביה" בצורה זו, כיון שגובה הסכום תלוי במחירי הכרטיסים שיימכרו וכן בהיקף המכירה. אשר להערת ד"ר בדר בקשר לחיפושים ובדיקות אצל האורחים והתיירים, הנני מקבל ברצון הערות מבוססות על עובדות, אשר לפיהן אפשר לתקן מה שניתן לתיקון. ברם, עלי לציין שיש ומשמייצים מנגנון זה או אחר ללא כל ביסוס עובדתי. בקשר לעניין זה קבלתי מכתבים שתכנס מנוגד לדברי ד"ר בדר. את משאלתו של שר רוקח הנני מוכן להעביר לממשלה - באם רצונו בכך. בהודמנות זו עלי לציין שאנו משתדלים לסייע לכל מפעל - ובכלל זה את ה"מכביה". לא אני הייתי הגורם לאיחור של תשובתי בכתב, אשר בה הודעתי אותם הדברים שמסרתי היום לועדה. מנהלי ה"מכביה" פנו לראש הממשלה שהשיב להם כתשובתי, ובוה אני סותר את הדברים על הבטחות שניתנו למארגני ה"מכביה". מכל מקום יהא זה סן העניין לדעת מי הבטיח, כי זאת לדעת שיש בממשלה חברים, הרשאים לקבוע בענייני כספים ויש שאינם רשאים לכך. לפי מיטב ידיעותי לא ניתנו כל הבטחות. בקשר לנכונותנו לעזור אציון אך עובדה ששר קריניצי, יו"ר מועצת עיריית רמת-גן פנה אלי (בערך בחודש מאי) בבקשה לסייע לבנין האיזטדיון, והחשנו לו, מתוך הכרת חובתנו, עזרה - אפילו בסכומים גדולים מהמבוקש, ובמהירות מכסימלית.

היו"ר לסיום הדיון רצוני לומר שלאחר עיון בתקנון הכנסת, יש, לדעתי, לועדת הכספים או לחבריה הסמכות להביא הצעות בדבר תמיכות ובדבר עניינים הנמצאים בתחום ענייניה של הועדה - כמובן אם רוב הועדה מסכים לדון בנו"ל. הועדה יכולה להעביר לאישור הכנסת - בתורת חוק או בצורה אחרת - משהחליטה החלטותיה בנדון.

לעצם העניין - הרי שר האוצר פתח פתח לדיון בממשלה בעניין הנדון. הייתי אך רוצה לדעת אם הצעת שר רוקח נתמכת ע"י חברי הועדה. שגו, לדעתי, מארגני ה"מכביה", כיון שלא ביררו בירור מוקדם את כל המסיבות לפני שנכנסו לשלב הביצוע של ה"מכביה". ייתכן שלא היו באים לידי הסכם עם ממשלת ישראל. אז הבוריה היתה לארגן את ה"מכביה" בחו"ל - נגיד באמריקה. שם היו ודאי שמחים ל"מכביה".

בסיכום אציע ששר האוצר יתבקש להביא את העניין פעם נוספת לפני הממשלה. אשר לשיחרור ממס הבולים: לדעתי כל מוסד (ויהא זה הבימה, "אוהל", התזמורת וכו') צריך לשלם מס בולים. אם אשתקד טענתי זאת, אבל רוב הועדה התנגד לדעתי. מכל מקום ברור שאם יש חוק מס בולים, אזי יש להושיאו לפועל. הנני מצטרף לדעה שיש לתמוך ב"מכביה", אם בצורה ששר האוצר מציע ואם בצורה אחרת, והנני בדעה ששר האוצר יביא את העניין בפעם נוספת בפני הממשלה.

ש. דיין: אין בכלל צורך לדון בשאלה זו, כי דבר זה פותח פתח לסדרה של פניות לועדה מצד מוסדות שונים, באם לא ייענה ע"י הממשלה.

י. רוקח: כחבר ועדת הכספים יש לי הרשות להעביר כל פניה של מוסד זה או אחר לדיון הועדה. לגופו של העניין: מארגני ה"מכביה" פנו במכתב לראש הממשלה. מכתב זה היה מונח זמן רב מבלי שראש הממשלה עיין בו. משום כך פנו לשר האוצר. מתפקידה של הועדה הוא לדון ולטפל בעניין הנידון. הנני כופר בהנחה שאין לשר האוצר רשות לשחרר ממש בולים, או לתת הנחות בשטח זה. לע"ע נמכרו כרטיסים מעטים ל"מכביה", ויש חשש להפסקת הפעולה. הריני מציע איפוא, שועדת הכספים תמליץ בפני הממשלה להקציב 25,000 ל"י, למען אפשר שה"מכביה" תתקיים.

ב. רפטור: מציע הצעה בנוסח דלקמן: "לאחר שהועדה שמעה את הצעתו של מר רוקח ואת מסברת שר האוצר, מביעה הועדה דעתה כי על הממשלה להשתתף במפעל ה"מכביה". הועדה מבקשת משר האוצר להביא, לשם החלטה, את השיקולים וחוות דעתו לממשלה.

ש. דיין: סבורני שאם נקבל הצעה זו נפגע אבנוהג המקובל.

היו"ר: התנגדתי תמיד להנפעת משלחות של גופים בפני הועדה, אולם במקרה זה באה ההצעה מאת חבר הועדה והוא רשאי לתבוע דיון על הצעתו, כשם ששר האוצר יכול להביא בפני הועדה הצעות בשם הממשלה. הנוהג הוא שהועדה דנה באופן חפשי, בשיתוף פעולה עם הממשלה והכנסת, בנושאים המעניינים את הכנסת ואת הממשלה. לדעתי אין כאן כל פגיעה בנוהג המקובל. הנני מצטרף להצעת מר רפטור ומבקש מהועדה לקבלה.

א. גרנות: תומך בהצעת מר רפטור ומבקש להוסיף את המלים האלה: "באם הממשלה לא תשחרר את כרטיסי המכביה סחובת תשלום מס בולים, יופנו הסכומים שיתקבלו מהבולים כהקצבה ל"מכביה".

הצעת מר רפטור בתוספת ד"ר א. גרנות נתקבלה ללא התנגדות.

דירוג עובדי הכנסת ולשכת מנכ"ר המדינה.

היו"ר: ידוע לחברי הועדה שנקבעה ועדת משנה לענייני משכרות שקבעה, בהתייעצות עם מנכ"ר המדינה, עם נשיאות הכנסת ועם ד"ר אריאן ממחלקת המגנזון את דרגת עובדי הכנסת ולשכתו של מנכ"ר המדינה שאינם כפופים למחלקת מגנזון הפקידות של הממשלה. הנני מציע שלמען החשת סיום הדיון בנדון תיפה ועדת הכספים את כוחה של ועדת המשנה להחליט סופית בשאלה הנ"ל.

שר האוצר: אין לי כל התנגדות להצעה זו, אבל ברצוני לדעת באיזו מדה הדירוג של העובדים הנ"ל מתאים לדירוג הכללי של עובדי משרדי הממשלה האחרים.

היו"ר: מקבל את הערת שר האוצר.

ד"ר י. בדר: מציע במקום המלשם "ליפות כוח" - "למסור לידי ועדת המשנה".

הוחלט: לקבל את הצעת היו"ר עם התוספות של שר האוצר ושל ד"ר י. בדר.

ערבויות הממשלה לאפ"ב.

היו"ר: בזמן הפגרא אישרו חברי הועדה בחתימותיהם את ערבויות הממשלה לאפ"ב בע"מ כדלקמן: (1) 1,500,000 ל"י כהלואה עונתית למשקים לצרכי עידוד גידול תבואות בתנאים כדלהלן: רבית - 5,5%; זמן פרעון ההלוואה - חדשים יוני - נובמבר 1951; תוקף הערבות של האוצר - עד ל-15 בפברואר 1952; הערבות תחול למקרה של אי תשלום מסיבות פוליטיות על כל סכום של 1,500,000 ל"י ובמקרים אחרים על כל הסכום; (2) ערבות ע"ס 150,000 ל"י כהלואה למכון ויצמן ברחובות שתשולם מכספי המגבית לחו"ל לטובת המכון הנ"ל. היש לחברים להעיר לנ"ל?

מר י. רוקח: חתמתי כאחד הראשונים על מיסמך הערבויות, אבל העירותי בשולי אחד הטפסים של האישור הנ"ל, כי לדעתי מצריך אישור מעין זה הסכמה כללית של כל חברי הועדה, הנוכחים בישיבה. אשר לשער הרבית סבורני ש-5,5% הוא שער רבית גבוה למדי. על האוצר לפנות להנהלת אפ"ב בע"מ בבקשה לא להעלות את שער הרבית מעל ל-5%.

שר האוצר: אני מסכים להצעתו הראשונה של מר רוקח והנני בדעה שכל ערבות, הניתנת ע"י הממשלה צריך להביאה לסדה היום של ועדת הכספים, אשר לשער הרבית של 5,5% מותנה הדבר באפשרות של הפרעות כוח עליון. ברצוני להבהיר את כל הפרוצידורה, הכרוכה בערבויות אלה: האוצר אינו מנהל למעשה את המו"מ עם הבנקים ואין הוא מקבל את ההלוואה. אנו אך מסייעים בנידון במדת הצורך. המשקים ניהלו מו"מ עם הבניין ועם סירובו של הבנק נכנסה הממשלה לערבות. אין ברצוננו להכנס בפרטי התנאים של ההלוואה, כיון שאין אנו רוצים להופיע בתור צד בקשר להלוואה הנ"ל ולהיות אחראיים ביחס לביצוע ההלוואה.

היו"ר: הסכמת כל החברים, הנוכחים בישיבות, דרושה אך במקרה שהסכום הכללי של הערבויות יעלה על 10% מעל לסכום התקציב הכללי. דבר זה אינו נוגע למקרה הערבויות הנוכחיות, כיון שהחוק קובע (בסעיף 2) שהסכום הכולל אשר לו יינתנו ערבויות לפי חוק זה לשנת הכספים 1950/51, לא יעלה על 10% מסכום התקציב הרגיל של המדינה לשנת כספים זו. כל הערבויות, שניתנו לפני קבלת חוק זה אינן כפופות להוראותיו. אם סכום הערבויות הוא גדול מ-10%, אזי יש צורך בהסכמה כללית של חברי הוועדה, הנוכחים בישיבה.

ד"ר י. בדר: סבורני שעל שר האוצר להביא לוועדת הכספים לאישור נוסף את כל הערבויות שטרם אושרו, כגון הערבויות לסוכנות היהודית וכו', מאחר שערבויות אלה ניתנו ללא ביסוס חוקי.

מר א. הרצפלד: מאשר את דברי שר האוצר שהאוצר לא ניהל את המו"מ על ההלוואה העונתית הנ"ל. ניהלוהו המשקים.

מר ד. הורוביץ: אך 2 מלים להערתו של מר רוקח: השאלה אינה שאלת בטחונות המדינה שההלוואה הנ"ל תשולם בחזרה ע"י המשקים. השאלה היא אחרת לגמרי, היינו שאלת שער הרבית בשעה זו. הייתי מציע לוועדה לא לקבל כל החלטה בענין ערבויות, צאא כל עוד הוועדה לא תערוך בירור מעמיק מאוד בשאלה הנ"ל. במצב הכלכלי, כעין זה, שאנו נמצאים בו, משתללות הממשלות בכל הארצות האחרות להעלות את שער הרבית, כי דבר זה הוא המכשיר העיקרי למלחמה באינפלציה. זוהי שאלה מאוד מסובכת והרת תוצאות. לקבל החלטה בלי בירור מסצה כזה יאה, לדעתי, מסגה. השאלה היא, מהו כעת הקו, לאור מצבנו כיום.

היו"ר: אני מניח שהערבות על כל תנאיה מתאשרת ע"י הוועדה. יש לברר עוד, אם יש צורך חוקי להביא לאישור הוועדה את הערבויות שניתנו לסוכנות היהודית לא"י.

הוועדה מאשרת את הערבות ע"ס 1,500,000 ל"י להלוואה
העונתית לעירוד גידול התבואה ואת הערבות ע"ס 150,000
ל"י להלוואת מכון ויצמן.

תקציב הבטחון לשנת 1950/51.

היה דיון על תקציב הבטחון והוא נרשם בפרטיכל מיוחד.

תקציב החינוך לשנת 1950/51.

היו"ר: אין עדיין לשר האוצר הצעה צאצאצא מוסכמת בענין תקציב החינוך. יש לקוות שבישיבה מיוחדת של ועדת הכספים יוכל שר האוצר להביא את הצעותיו בנדון. יש להצטער על כך שתקציב החינוך לא הוגש עדיין לכל פרטיו לוועדה. התחייבנו לסיים את פרשת תקציב החינוך בסוף יוני. אין כאן המקום לבקר את המינהל האדמיניסטרטיבי של משרד החינוך, אבל עלי לומר שבעניני אדמיניסטרציה של ענף שרות כה חשוב יש לקויים חמורים ובעקבותם מפגרת גם הוועדה, מחמת העדר חומר לדיון ולאישור תקציב חיוני זה.

שר האוצר: מביע את תקותו שמיד אחרי חג הסוכות ייגמר עם המו"מ עם הגננות ואז נוכל להביא את החומר במלואו.

היו"ר: קובע שבזמן שהכנסת אישרה את תקציב החינוך והתרבות ניתנה לאוצר רשות לשלם כספים בערך עד סוף אוגוסט ע"ח תקציב זה, בהתאם לפרטים שהיו בהצעת התקציב הראשונה לשנת 1950/51 שהוגשה לוועדת הכספים. הכנסת החליטה אז לקבוע את התשלומים או את חלוקת כספי התקציב לפרטיו עד ה-1 לנובמבר ש.ז. וזה כולל הן את תקציב החינוך והן את תקציב התרבות. אף על תקציב החינוך לא הספקנו להחליט.

מר י. רוקח: מצטרף לדעתו של היו"ר תוך הדגשת הסבל הרב שיש בנדון לרשויות המקומיות. נדמה לי שהכנסת אישרה, לאחר מאבק דעות, לתקופה המתחילה ב-1 לאפריל 1950, תקציב ע"ס 750,000 ל"י לבנין בתי ספר וגני ילדים. אנא, תנו לנו את הסכום הדרוש לבנין גני הילדים! יש תקציב נפרד לבתי ספר. ברצוני לדעת מהו הסכום. ענו לי שבקרב תדון המועצה הציבורית לחינוך בפרטי התקציב הזה ואח"כ יודיעו מה תקבל ת"א. ברם, למרות שעברו 6 חודשים מאז הגשתי את הצעותי, איני יודע אף היום מהו גודל התקציב הנדון.

שר האוצר: לשאלה הקונקרטית של מר רוקח: לוא היה מר רוקח פונה אלי לפני הישיבה, הייתי דורש את החומר ביחס לפרטי הביצוע של תקציב החינוך. אולם בישיבה קודמת באנו לידי מסקנה שנדון על תקציב החינוך מיד אחרי טוכות.

היו"ר: כרגע לא ניכנס לפרטי הדברים. מר גניחובסקי אמר שלדעתו אסור לשר האוצר להוציא כספים לחינוך, כל עוד לא הוחלט על חלוקתו של תקציב החינוך. כשנדון באחת הישיבות בתקציב החינוך, נחליט גם אם שר האוצר היה רשאי להוציא כספים לחינוך או לא היה רשאי לכך. אם מר גניחובסקי סבור שפעולת שר האוצר לא היתה חוקית, אזי יפנה למבקר המדינה.

מאזן התשלומים ומצב המטבע.

שר האוצר: לפני שמר הורוביץ ימסור את דבריו על מאזן התשלומים אמסור פרטים על מצב הכנסות המדינה בחדשים אפריל - אוגוסט 1950. פרטים אלה עשויים להבהיר את מצב מאזן התשלומים. אדבר בעיקר על ההכנסה ממסים. המספרים אינם סופיים. כל ההכנסה היתה ב-5 החדשים האלה 20,830,000 ל"י. אולם בסכום זה לא נכללה ההכנסה של המפקח על המזונות (משרד האפיקה והקיצוב), בסך של כ-1 מיליון ל"י. גם ההכנסות מהתחבורה במסרו בחלקן לחודש, בחלקן לחדשים או לשלשה חדשים. יוצא, איפוא, שבלי ההכנסות מהפיקוח ומהתחבורה הגיעו ההכנסות ממסים 20 מיליון ל"י בקירוב. אם אני משווה זאת עם אומדת ההכנסה שנתקציב 1950/51, שאושר ע"י הכנסת (20,5 מיליון ל"י ל-5 חדשים), אזי השגנו אך בכמה מאות אלף ל"י פחות מאשר הצגנו לנו במטרה. ברם יש הבדל בין סעיף הכנסה לסעיף הכנסה: במס ההכנסה הושג בערך הסכום של האומדת (5,450,000 ל"י, יחד עם מס קליטה). במכס יש מגמה להפחתה לעומת האומדת שנתקציב 1950/51 (קבלנו 3,8 מיליון ל"י ב-5 חדשים הנ"ל, בעוד שלפי התקציב צריכה ההכנסה ממכס להגיע בכל השנה לסך 9,250,000 ל"י). באוגוסט הגענו אפילו להכנסה בסך של 600,000 ל"י. במסי דלק אין ההכנסות מפורות לעומת אומדת התקציב ויש אולי אפילו העלאה קטנה (ב-5 החדשים הנ"ל קבלנו קרוב ל-2 מיליון ל"י מסקור הכנסה זה). בבלו וטבק הגענו, למשל באוגוסט ל-500,000 ל"י (הכנסה מעל לאומדת), אבל במשך 5 החדשים הנ"ל קבלנו 2,180,000 ל"י, כלומר: קצת פחות מההערכה, אבל סמוך לה. ממשקאות קבלנו בתקופה זו 1,200,000 ל"י - כמעט את סכום האומדת שנתקציב. לאחר שהעלינו את המס היתה, למשל, בחודש אוגוסט, הצריכה בממשקאות ב-50% גדולה יותר מאשר אשתקד באוגוסט. מס מותרות קבלנו ב-5 החדשים הנ"ל 1,350,000 ל"י ואנו מתקרבים לאומדת שנתקציב. מס הרכוש העירוני יש לציין פיגור: קבלנו בתקופה הנ"ל 600,000 ל"י במקום 700,000 ל"י, לפי האומדת. מבולי הכנסה הגיעה ההכנסה ל-460,000 ל"י בקירוב, אבל בדמי רישיונות חלה בתקופה הנ"ל הפחתה ניכרת (קבלנו 326,000 ל"י) כי הכנסות מחדשים מספר לא נכנסו בחשבון זה. בסעיף הכנסות משרותים נעבור במקצת את האומדת (האומדת לכל השנה היה 300,000 ל"י). מס שבח מקרקעים קבלנו אך את החצי של האומדת (250,000 ל"י ב-5 חדשים, בעוד לשנה כולה נקבעו 1,500,000 ל"י). מס עזבון קבלנו אך 41,000 ל"י. יתר הסכומים הם בלתי ניכרים.

מהמסים האלה קבלנו ביחד קצת פחות מ-20 מיליון ל"י, ועתה: מלים אחדות על ההיקף הכללי של הוצאותינו כפי שהוא בא לביטוי בספרות דלהלן. מקציב הפיתוח הוצאנו ב-5 החדשים האלה (מלבד סכומי המלווה האמריקאי) - במזומנים כ-14 מיליון ל"י על סך 45 מיליון ל"י בקירוב שאנו צריכים להוציא במשך כל השנה ממקורות שונים, פרט למלווה האמריקאי. הוצאנו ב-5 החדשים האלה שטרי מקרקעים ע"ס 15 מיליון ל"י ושטרי אוצר - ע"ס 8 מיליון ל"י בקירוב.

לא היתה בכוונתי למסור סקירה סמצה בנדון. אבל אציין שאף שהיינו צריכים להוציא בשטרי אוצר ובשטרי מקרקעים ביחד סך 23 מיליון ל"י לא עברנו על האומדן שבתקציב. בסיכום הגיעו כל ההוצאות שלנו לתקציב הרגיל (פרט לתחבורה) ולתקציב הפיתוח (פרט לסכומי המלווה האמריקאי) לכדי 42 מיליון ל"י בקירוב. אם תורידו בערך 30 מיליון ל"י שהוצאנו לתקציב הפיתוח (פרט לסכומי המלווה האמריקאי) ולתקציב התחבורה, הרי הוצאנו במשך 5 החדשים האלה על כל שרותי המדינה קצת פחות מ-12 מיליון ל"י. יש משרדים שהם פחות או יותר בסדר. אך יש משרדים המפגרים מאוד בהגשת החשבונות (ולכך עוד נשוב) ואין לקבל תמונה ברורה.

בינתיים הכרזנו על 2 המלווים. את הסכומים של המלווה מהמוסדות (בנקים), אקבל, כנראה, במשך החודש. הביצוע המלא של המלווה העממי יקח, כנראה, יותר זמן.

היו"ד: מציין ששר האוצר הוציא שטרי אוצר מעל לאומדן כי בינתיים אין עדיין הכסף מהמלווים.

מר ד. הורוביץ: במאזן התשלומים של הארץ חלו שנויים מסויימים כמובן זה שהסכומים הכלליים של המאזן גדלו לעומת 1949. זוהי תוצאה ישירה של שתי סיבות: (1) גידול הישוב בשנת 1949 ב-34%, לעומת 1948; (2) התפתחות מהירה של כמה וכמה ענפי כלכלה ב-1950, במיוחד גדל היקף הבנייה במדה, העולה בהרבה על היקף הבנייה ב-1949. דבר זה הביא בעקבותיו ייבוא מוגדל של חמרי גלם, אבל גם הגדלה ניכרת של אימפורט אמצעי הייצור, שעלה ביחס לכלל אימפורט זה בשנת 1950 והוא מגיע עתה ל-30% - 40 מכלל האימפורט.

לאחר שציינתי את הסיבות העיקריות של השינוי, אעבור לדון על כל סעיף וסעיף של תשלומי האוצר בחדשים ינואר - יוני 1950 עבור כל מיני שירותים וסחורות (צד החובה במאזן התשלומים).

עבור סחורות הייבוא למיניהן שלמנו 51,870,000 ל"י; התשלומים ע"ח הדיבידנדה, הרבית, העברות כספים וכו' הגיעו לסך 834,000 ל"י; התשלומים לשירותים שונים, דמי הובלה, ביטוח וכו' - לסך 1,419,000 ל"י. בעצם אף סכומים אלה הם חלק אינטגרלי של הייבוא ובמקרים ידועים נכללים סכומים אלה במחיר הסחורה. ברם יש ואנו משלמים עבור הסחורה במחיר ("פוב") בנמל (ארה"ב, צרפת), בתוספת תשלומים כנ"ל, אפשר, איפוא, סכומים אלה לצדף לתשלומי הייבוא; הוצאות השירותים הממשלתיים, כגון דואר, נציגויות ישראל בחו"ל, סעיפים מיוחדים (כולל רכש) ושונות, שהן תשלומי הממשלה בחו"ל במטבע זר - מסתכמים ל-3,605,000 ל"י; תשלומים שונים (פטנטים, כתבי עת, פרסומים ושונות) מסתכמים לסך 809,000 ל"י בס"ה מגיעים התשלומים שלנו לחו"ל לכ-57,747,000 ל"י לעומת זאת - התקבולים שלנו (צד הזכות במאזן התשלומים); מיצוא סחורות - 8,594,000 ל"י; הכנסה משהותים, הובלה וביטוח - 658,000 ל"י, תיירות - 714,000 ל"י; קרנות לאומיות ומוסדות צבוריים (העברת כספים) 13,473,000 ל"י, נציגויות חוץ בישראל - 657,000 ל"י; הכנסות שונות - 3,757,000 ל"י, בס"ה 27,853,000 ל"י. לזה יש להוסיף את ניצול יתרות השטרלינג בתקופה הנדונה בסך 2,480,000 ל"י, וביחד מגיעים כל התקבולים שלנו לסך 30,333,000 ל"י.

נשאלת, איפוא, השאלה, באיזה אופן מתאזן החסר? התשובה היא: יש שורה של סעיפים בייבוא, שעבורם אין צורך בתשלום מידי. בכלל זה: ייבוא מהמלווה האמריקאי בסך 8,600,000 ל"י במשך 6 החדשים הנ"ל, ייבוא עפ"י התחייבויות (לרוב לתקופת 6 חודשים) - בסך 9,300,000 ל"י וכן ייבוא בלי הקצבת מטבע זר, מתנות וכו' - בסך 9,500,000. כל הסעיפים האלה של ייבוא ללא צורך בתשלום מטבע או בתשלום מידי של מטבע, מסתכמים לסך 27,400,000 ל"י בקירוב. סכום זה וסכום 30,333,000 ל"י כנ"ל נותנים את הסכום 57,774,000 ל"י, המתאזן עם סכום זה של ההוצאה (צד החובה במאזן התשלומים).

הייבוא עלה במדה ניכרת ואין פלא בכך: כשסגדילים את האוכלוסיה בשעור כה גדול כ-40%, מן ההכרח הוא שהייבוא יעלה. ברם יש בקשר לכך לציין שהייבוא של סחורות התצרכת לא עלה, כך, למשל, לייבוא מצרכי מזון לא נוציא השנה יותר מאשר אשתקד, אם כי ב-6 החדשים האחרונים הוצאנו 11,500,000 ל"י. כאן נשאלם השאלה אם דבר זה משיגים ויושג ע"י הידוק החגורה או ע"ח גידול הייצור. יש להגיד כי משיגים דבר זה אך במדה זעומה למדי ע"ח גידול הייצור.

יש לציין הגדלה ניכרת של ייבוא אמצעי הייצור; הנאים בזרם די רחב, אבל הם באים מכספי המלווה, הייבוא בלי תמורה, ממקורות ההעברה הניכרת של הון באמצעי ייצור ואמצעי השקעה של הון פרטי. הגברת ייבוא אמצעי ייצור ממקורות אלה אינה, איפוא, אלא באופן חלקי תוצאה של גידול הייצור ובעיקר היא מלווה חבלי הידוק החגורה.

בחזור נא למעיפי ההכנסה: במידה ניכרת עלה ההכנסה מהייצוא.

אשתקד היה הייצוא במשך מחצית שנת 1949 - 7,400,000 ל"י ואילו בשנת 1950 מגיעים סכומי ההכנסה מייצוא לסך 8,500,000 ל"י ועוד נטויה היד. בהכנסה מתיירות יש ירידה למרות עליית מספר התיירים. מסתבר שהגורם לכך הם עסקי עקיפין של התיירים, לפני בואם ארצה. התיירים, למשל, שולחים מתנות ומפדיונם הם חיים בארץ לאחר בואם כתיירים. הרוב של סוכנויות הנסיעות עוסק בזה. עסקים אלה, שבעצם אפים הם עבירה פלילית, הגיעו לממדים כאלה שההכנסות מהתיירות פחתו באופן ניכר. אשר לקרנות, הרי הכנסה של 13,500,000 ל"י ל-6 חדשים היא ללא ספק ירידה, לאור מה שאנו יודעים כי אשתקד הגיעה ההכנסה ממקורות אלה במשך כל השנה לכ-30,000,000 ל"י בידי השוואה מהחדשים 1 ינואר - 31 יולי (7 חדשים) 1949, לעומת אולם החדשים ב-1950 על ההכנסות בדולרים והיא מאלפת למדי. אשתקד הגיעה ממקורות הנ"ל ההכנסות בדולרים בתקופה הנ"ל של 7 חדשים לסך 49,642,000 דולר ואילו השנה - לסך 36,919,000 דולר. יש, איפוא, בעליל ירידה ניכרת בהכנסות, אם כי אין הדבר עדיין מוכיח שהיתה ירידה כזאת במגביות, כיון שהפחתת הסכומים, שהגיעו ממקורות הנ"ל, נבעה מכך שהקרנות היו במקום חייבות כספים מרובים והעבירו פחות לארץ.

העברת כספים ממקורות פרטנים עלתה מ-1,480,000 דולר ל-3,062,000 דולר. ההכנסות משרותים, הונלה, ביטוח, תיירות וכו' ירדו מ-5,896,000 דולר ל-3,595,000 דולר.

הייצוא עלה מ-4,380,000 דולר ל-5,252,000 דולר (בכלל זה - בעיקר יהלומים). כעת, אם נעשה חישוב באחוזים, תתקבל תמונה כדלקמן: אשתקד היוו ההכנסות מהקרנות 81% מכלל ההכנסות, השנה - 76%; הייצוא היה אשתקד - 8%, השנה - 11%. כאן מתגלית תמונה, המראה כמה קוים חיוניים וכמה קוים שליליים כאחד. לקוים החיוניים אני מונה את העובדה שהחזקנו את רמת האימפורט של אמצעי התצרכת. לא הגדלנו את האימפורט בזה באותה המידה שהגדלנו את הייבוא. עפ"י רוב לא עבר הוא את הממדים של 1949 וזה הושג הן ע"י גידול הייצור והן ע"י העדוק החגורה. ייתכן שאפשר להגיד כי תופעה זו היא מבחינות רבות שלילית, אבל מבחינת מאזן התשלומים - הרי זוהי נקודה חיובית.

האם גדל הייצור? לצורך בירור דבר זה יש לנו אינדיקטור בדוק:

גידול השימוש בחשמל, המסקר באמנה את גידול התעשייה. גם עצם העובדה ש-36% של האימפורט המוגדל הם אימפורט של אמצעי השקעה, מראה על תופעה זו של הרחבת הייצור. ברם, כל ההישגים האלה, וכן הקפאת האימפורט של דברי התצרכת אינם מספיקים למען לקלוט אף חלק ניכר של רבבות העולים החדשים, הבאים ארצה. למען להסביר זאת חייב אני להגדיר קליטה מהי. אם קליטה תקראו לכך שמוציאים איש מהמחנה, נותנים לו דירה והוא עובד בכביש ובונה בתים, אזי נקלטו אנשים רבים. אולם לפי המבחן שלי אין כל זה עדיין קליטה. לפי הקריטריון שלי אפשר לדבר על קליטה, אם הוא מוסיף ע"י עבודתו למאזן התשלומים. כל זמן שאתה מקבל דולרים, יכול אתה לבנות כבישים, אפילו ללא גבול. ובתים תוכל לבנות, כל עוד יש קרקע. אבל אין זה קריטריון. הקריטריון הוא: באיזו מידה משפיעות עבודות אלה על מאזן התשלומים. בנין בתים אינו משפיע על מאזן התשלומים.

אגאא הקליטה האמתית לפי הקריטריון שלי מצריכה סכומים הרבה יותר גדולים מאשר הקליטה ללא-קריטריון כנ"ל. וכאן אני נכנס לשאלה עדינה מאוד. יש ויכוח פנימי בין המומחים מהו הסכום הדרוש כהשקעה לקליטת נפש מהעולים החדשים, למען לקלטה קליטה מבחינת מאזן התשלומים. מכל מקום יש צורך בין 700 ל"י עד 1,000 ל"י לנפש, עד שאדם מצשה פרודוקטיבי

מבחינת מאזן התשלומים. בממוצע יש, איפוא, צורך ב-2,500 דולר לקליטת נפש ספרנסת מבין העולים. אם נכנסו לארץ, נניח, עד סוף השנה חצי מיליון איש, היינו צריכים לקבל הכנסה של $1\frac{1}{4}$ מיליון דולר למען לקלטם. ייתכן שחלק מכסף זה היה דרוש לאו דוקא בדביזים, אלא במטבע פנימי או אקביבלנט של ~~אמצא~~ מטבע כזה בלירות ישראליות. האם חלק זה ישנו במטבע המקומי או הוא איננו? האם הישוב הקיים מיצר יותר, מאשר הוא צורך, באופן שהוא יצבור חסכון שאפשר להפנות לקליטת אנשים זה מקרוב באו? על כך יש ויכוח. לדעתי אין היישוב מיצר יותר מאשר הוא צורך ואין הוא צובר חסכונות. אבל ידוע לי שיש דעה אחרת (למשל של אברמוביץ). לדעתי, אנו עדיין קולטים חלק של הכספים המתקבלים מחו"ל ואשר משתמשים בהם למען לכסות את הגרעון של הישוב הקיים. מכאן, שכל הכיסוי של הגרעון צריך להיות במטבע חוץ. וצורך זה נובע, והוא גם התוצאה, מגידול הישוב והעליה. תופעת לואי יש גם למרבית המועקה ב"last" מסויים, והיינו: לוא היינו מיד משתמשים בכל סכום לפרודוקטיביזציה והיינו נותנים לאותם העולים והאנשים שהם יצרנים אמצעים לייצור, אזי היה כל הכסף שאנו מקבלים זורם לאפיקים פרודוקטיביים. אבל כיון שאנו משתמשים בכספים אלה לכבישים ובניינים ואין אנו נכנסים עדיין למעגל הייצור, לכן נאכל חלק מהכסף. מכאן, שמכל סכום אנו מקבלים אך חלק לקליטה, ז.א. שחלק של העולים החדשים עדיין לא נקלט מסיבה זו במובן הכלכלי האמתי ע"י קליטה, המספיעה השפעה חיובית על מאזן התשלומים וההופכת את המדינה לארץ בלתי תלויה. הישוב עשה כל מה שהיה ביכולתו: הוא הפחית את תצרוכתו, הוא הידק את החגורה, אבל הוא לא הגביר את הייצור שלו או הוא הגבירו אך במידה זעומה, בחינת טיפה בים, כי היקף העליה גדל במידה גדולה. היו דרושים לצורך קליטת העליה, הנמצאת כבר בארץ בייליון וחצי דולר ואנו קבלנו או נקבל בכספים לצרכים אלה עד סוף 1950 אך כדי 300 מיליון דולר ומזה הוצא חלק לצרכי המלחמה. ברור, איפוא, שיש גרעון, פיגור כה עצום בשטח הקליטה, כי הקליטה דורשת כסף תועפות וזהו תהליך אובייקטיבי. ברור שכל זמן שאנו מקבלים את ההנחה שהעליה היא נתון שאין לערער אחריו, אזי כל אימת שייכנסו מדי שנה בשנה יותר אנשים, אזי יש פחות סיכויים לקליטת עליה אמיתית. זהו למעשה הסוד הפנימי של מאזן התשלומים שלנו, הדוחף אותנו ל- *short term aspect*, ובעקבותיו גדלים מסדי הייבוא, בעוד שההכנסות פוחתות. לפיכך שוקעים אנו בחובות עצומים, כאמור. החובות ניכרים למדי והם הולכים וגדלים עד לגבול היכולת שבו ייתכן למשל שנגיע לרגע שאת האימפרט השוטף נעשה אך ע"י אשראי וכל המזומנים ילכו לתשלום האשראי הקודם, ואז נשקע יותר ויותר במעגל האשראי. הענין הזה - שתי סכנות גלוטות בו: 1) שמגיעים בהידוק החגורה לקצה הגבול; 2) שמגיעים בשקע החובות לנקודה כזו שלא יספיקו יותר הלהטים שהשתמשנו בהם עד כה.

עלי לומר גלויות: על האוצר מוטל כיום משא של איזון תקציבי, אשר בו יש אכספורט סמוי וגלוי במאזן התשלומים כדי 15 - 20 מיליון ל"י על הוצאה בכל התקציבים שלנו בסך 110 - 115 מיליון ל"י. השאר צריכים אנו לעשות בלהטים. אמנם יש קצת קרנות, אבל מקור זה הוא מועט למדי באופן יחסי. זהו משא עצום, השובר את חוט השדרה של האוצר. אנו "מסתדרים" ע"י אקרובטיקה פיננסית. הורקנו באופן מורגש את יתרות השטרלינג (נשארנו אך כ-12 - 13 מיליון ל"י). וכעת כל הכלכלה הזאת שאנו מגלגלים אותה להנה ולהנה באופן מלאכותי גורסת לנו קשיים מרובים למדי.

הישיבה נבעלה ב-1.20.